

Bir İttifakın Resmi:

“Miğfersiz”

Tilla Deniz BAYKUZU*

Özet

İslam öncesi Türklerin kendilerini, sosyal hayatlarını resmetmeleri kaya resimleri dışında pek fazla rastlanan bir durum değildir. Bu yüzden onların yaşadıkları hayatları ve kültürel unsurları görüp değerlendirme şansımız nispeten azdır. Ancak Çinliler hem onlarla olan yakın ilişkileri hem de kendi kahramanlarını veya kahramanlıkları, onlarla ilgili çeşitli tarihi olayları zaman zaman resimlerle aktarmışlardır. Bu resimlerden biri de Ünlü Sung Hanedanı ressamı Li Kung-lin 李公麟 tarafından XII. Yüzyılda yapılmış olan “Miğfersiz” 免胄圖 ya da “*Kuo Tzu-i'nin Tek Başına Uygurlarla Görüşmeye Gidişi*” adındaki resimdir. Resmin konusu 8. yüzyılda geçmektedir ve çaresiz kalmış bir Çin Başkomutanının savaşı durdurmak için Uygurlar'ı ikna etmeye gitmesini anlatır.

Anahtar Kelimeler: *Böğü Kağan, Uygurlar, Kuo Tzu-i, T'ang Hanedanlığı, Li Kung-ling*

An Alliance Of Picture: Unarmoured

Abstract

It is not a very common situation that Pre-Islamic Turks picture themselves, their social lives except rock paintings. So we have little chance of seeing and evaluating their lives and cultural elements. However, the Chinese had occasionally portrayed close relationships with them as well as their own heroes or heroism, various historical events related to them. One of these paintings is also “*Helmetless*” 免

---

* Prof. Dr., Trakya Üniversitesi, Tarih Bölümü; realhuns@hotmail.com.
(Makale gönderim tarihi: 08.08.2017; makale kabul tarihi: 12.09.2017)

2 Bir İttifakın Resmi: “Miğfersiz”

青图 that painted by Li Kung-lin 李公麟, famous Sung dynasty painter in XII.th century or the picture named as “*Kuo Tzu-i's going alone to negotiate Uighurs*”. The issue of picture passes in 8th century and tells that a desperate Chinese commander in chief is going to persuade the Uighurs to stop the war.

Key Words: *Bögü Khagan, Uighurs, Kuo Tzu-i, T'ang Dynasty, Li Kung-ling.*

Resme konu olan olay Uygurların henüz yeni devlet kurdukları bir zamanı anlatır. Konu T'ang Hanedan yıllıklarında ve kronolojik kaynaklarda 765 yılı olarak kaydedilmiş bir isyan içerisinde anlatılmıştır. Çin'in Türk asıllı büyük generali Pu-ku Huai-en, uğradığı haksızlık sonucu isyan ederek Uygur, Tibetli ve Kitan gibi Çin içinde yaşayan yabancı boylardan oluşan 300.000 kişilik bir orduyla henüz An Lu-shan İsyanı gibi sekiz yıllık yıkıcı bir dönemden Uygurların yardımıyla yeni çıkmış olan yorgun Çin ordusuna savaş açmıştır. Elinde kalan güçle askeri olarak başarı elde edemeyeceklerini anlayan Çinli başkumandan Kuo Tzu-i ise bu durumu Uygur askerlerini ikna etme yoluyla çözülemeye çalışır. Uygurların karargâhına giden generali zırhlar içerisinde olduğundan tanınmadığı için Uygurlar onun miğfer ve zırhını çıkarttırırlar. Daha önceden An Lu-shan isyanında isyancılara karşı birlikte savaşmış olan Uygurlar bu saygı duydukları komutanı görünce şaşırır ve sonuç olarak onun tarafına geçerler. Uygurlar zaten Pu-ku'nun ani ölümüyle başsız kalıp birbirine düşmanlık besleyen Uygur ve Tibetlilerden oluşan isyan ordusunun durumunu göz önüne almış ve Çinlilerle ittifak kurup Tibetlilere karşı birlikte savaş açmış, onları yok etmişlerdir. Resim işte Çinli General Kuo Tzu-i ile Uygur Tiginini Alp Yağlakar'ın karşılaşma anını anlatmaktadır. Çalışmamızda Uygur ve Çin tarihinin önemli bir anını Çinli bakış açısıyla çizilmiş bu resim üzerinden açıklamaya çalıştık.

İslam öncesi Türklerin kendilerini, sosyal hayatlarını resmetmeleri kaya resimleri dışında pek fazla rastlanan bir durum değildir. Bu yüzden onların yaşadıkları hayatları ve kültürel unsurları resim olarak görüp değerlendirme için arkeolojik verilerimiz oldukça azdır. Fakat

Çinliler hem onlarla olan yakın ilişkileri hem de kendi kahramanlarını veya kahramanlıkları, onlarla ilgili çeşitli tarihi olayları zaman zaman resimlerle aktarmışlardır. Bu resimlerde resme konu olan olay veya kişi betimlenirken Türklerin yaşadıkları coğrafya, yaşam şekilleri, fiziksel görüntüleri ile giyim kuşamları da tasvir edilmiştir. Ancak bu resimlerin bir diğer önemli unsuru ise Çinlilerin Türklere duydukları hisleri yansıtırıyor olmasıdır. İşte bu resimlerden biri de Ünlü Sung Hanedanlığı ressamı Li Kung-li 李公麟 tarafından yapılmış olan “*Miğfersiz*” 免胄图 ya da “*Kuo Tzu-i'nin Tek Başına Uygurlarla Görüşmeye Gidişi*” adındaki resimdir. Resmin konusu 8. Yüzyılda geçmektedir ve bir Çin Başkomutanının konuşmak için Uygurlar'a gitmesini anlatır. Türkiye'de bu resimden bahseden tek araştırmacı Oktay Aslanapa'dır ve bu konu “Tarih Boyunca Türk Ordusuna Ait Tasvirler” adlı makalesinin bir bölümünü oluşturmuştur¹. Ancak konuya tarihçi gözüyle bakmak hangi olayı anlattığını bilmek açısından önemlidir.

Bu resmin ressamı Li Kung-li (1049—1106) Kuzey Sung 北宋 Hanedanı döneminde yaşamış çok önemli ressamlardan biridir. Gençliğinde orduya katılmış ve burada çok iyi eğitim alma fırsatı bulmuştur. Her tarz ve her konuda resim yapan sanatçı eserlerinde atlar, önemli Buddhist ve Taoist şahıslar, doğa manzaraları gibi konular işlemiş ve bu resimlerin çoğu günümüze kadar gelmiştir. Ömrünün son yıllarında yakalandığı mafsal romatizmasından dolayı emekliye ayrılıp son bir kez resim yaparak en önemli eseri olan “Villa” adlı eserini vücuda getirmiştir². Eserlerinin günümüze gelenlerinden bazıları Pekin Saray Müzesinde, bir kısmı ise Taiwan Saray Müzesinde koruma altındadır.

Resme konu olan olay Çin yıllıklarından Chiu T'ang Shu (CTS), Hsin T'ang Shu (HTS)'nun “Uygurlar”, “Pu-ku Huai-en Biyografisi” ve “Kuo Tzu-i Biyografisi”nde kaydedilmiş olup Tse-chih T'ung-chien (TCTC) adlı

¹ Oktay ASLANAPA, “ Tarih Boyunca Türk Ordusuna Ait Tasvirler”, *Türk Kültürü*, sayı 22. s. 75-83.

² SS, 444 *Li Kung-li Biyografisi*, <https://zh.wikisource.org/wiki/%E5%AE%8B%E5%8F%B2/%E5%8D%B7444> (16-09-2016)

4 Bir İttifakın Resmi: “Miğfersiz”

kronolojik eserde de geçmektedir³. Vaka Uygurların henüz yeni devlet kurdukları bir zamanı anlatmaktadır. Uygurlar 744 yılında Basmlı ve Karluklarla birleşerek son Göktürk Kağanı Özmiş'i öldürüp kağanlıklarını kurmuşlar ve hemen ardından önce Oğuz boylarını, kuzeyde Kırgız, kuzey batıda ise Karluk ve Türğişleri hâkimiyetleri altına almış, büyük bir boylar federasyonu haline gelmişlerdi.

Devlet kurulduktan kısa bir süre sonra 755 yılında Çin, An Lu-shan adlı Türk asıllı bir askeri vali tarafından başlatılan isyanla sarsılmış, topyekûn savaşa girişen Çin devleti güçlü ve eğitimli orduların karşısında yetersiz kalmış, yaşlı imparator ise çareyi kaçmakta bulmuştu. Sekiz yıl kadar sürecek olan bu isyan Çin devleti üzerinde ağır tahribat yaratmış, etkisi yıkılmasına zemin hazırlamıştır. İsyana başladıktan henüz bir ay sonra her iki başkentlerini birden kaybeden T'ang Hanedanlığı çare olarak Batı bölgelerinden Türkistan, Arap ve kuzeyden Uygurlar gibi yabancıların desteğine ihtiyaç duymuştur. Bunların içinden özellikle henüz birkaç yıl önce dağılmış ve birçoğu Çin'e sığınmış, daha sonra ise An Lu-shan isyanına katılmış olan Gök Türkler'in kuvvetlenip yeniden toparlanmasını istemeyen⁴ Uygurlar, savaşın Çin lehine bastırılmasında büyük yararlılık göstermişler, kaynaklar ilk seferden sonra Uygurlar dışındaki yardıma gelen diğer yabancıardan bahsetmez olmuştur.

An Lu-shan Çin başkentlerini ele geçirip “Büyük Yen Devletini” kurmuş ve bu devlet yıkılıncaya kadar geçen sekiz yıl içerisinde Uygurlar dört kez birlik göndermiş, biri hariç⁵ hepsinde de savaşın kazanılmasına yardımcı olmuşlardır. Uygurlar bu seferlerin tamamında

---

³ CTS 121 *Pu-ku Huai-en Biyografisi*, s. 3449-3465.; HTS 224 *Pu-ku Huai-en Biyografisi*, s. 6365-6372.; CTS 195 *Uygurlar Bölümü*, s. 5195-5218.; HTS 217 *Uygurlar Bölümü*, s. 6111-6151.; TCTC 223, s. 7147-7177.

⁴ Hisaji TOKUDA, *Uygur-Çin Ticari İlişkilerinin Gelişimi (8-9.yy.larda)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 74.

⁵ Bu seferde Çinliler ve Uygurlar büyük bir hezimete uğramış ve çok büyük kayıp vermişlerdir.

Çin ordusu adına Türklerin Bugut (Pu-ku) boyuna mensup General Pu-ku Huai-en 僕固懷恩 tarafından yönetilmişlerdir. Pu-ku Çin ordusuna hizmet ettiği süre boyunca imparator ve başkomutan Kuo Tzu-i 郭子儀 tarafından çok değer verilen sadık bir komutan olmuştur. Bu yüzden Kuzey ordularına Kuo Tzu-i'nin yardımcısı olarak komutanlık ediyordu. Kendisi de bir bozkırlı olduğu için Türk, Kitan ve Tibetli gibi Çinli olmayan askerlerinin kültürlerini ve yapısını iyi biliyor, dolayısıyla onları çok iyi yönetebiliyordu.

Uygurların Çin'i, bu korkunç durumdan kurtulmalarına yardımcı olmaları imparatoru öylesine sevindirmiştir ki öz kızını Moyen Çor kağan'a eş olarak göndermiştir. Bu sırada oğlu Böğü için de Pu-ku'nun kızı gönderilmiş, böylece Moyen Çor'dan sonra Uygur Kağanı olan Böğü Pu-ku'nun damadı olmuştur⁶. An Lu-shan'ın devleti 763 yılında Luo-yang Seferiyle tamamen tarihten silinmiş, ancak Çin tüm ordularıyla Luo-yang seferine dikkatini vermişken fırsattan istifade eden Tibet ordusu batıdan gelerek başkent Ch'ang-an'ı yağmalamıştı. Bir süre sonra Tibetliler General Kuo Tzu-i tarafından bertaraf edildiler ise de bu batıdan gelecek, büyümekte olan Tibet tehlikesinin ilk göstergesiydi.

An Lu-shan İsyanı sırasında sekiz yıl boyunca Uygur askerlerine komuta eden ve büyük zaferler kazanılmasını sağlayan Pu-ku Huai-en, en nihayetinde isyan bastırılıp rahat edecekken kaos ortamından henüz kurtulmamış olan Çin'de kuşkucu ve korkak bir yönetici

---

⁶ Uygur askerleri ilk seferinde 756 yılında 4000 kişilik bir kuvvetle geldiler ve Pu-ku komutasındaki Çin ordusu ile kuzeyde kaybedilen toprakları geri aldılar. Panik ve çaresizlik içindeki Çin bu zaferle öylesine sevindi ki minnettarlığını Uygur kağanının akrabalık kurma isteğini hiç beklemeden bizzat öz kızını Moyen Çor Kağan'a eş olarak göndererek gösderdi. 758 yılında gerçekleşen bu olayda bir başka dikkate değer olay daha vardır. Moyen Çor Kağan ayrıca oğlu için de bir eş istemiş, ona da Pu-ku Huai-en'in kaynaklarda adı belirtilmeyen kızı gönderilmiştir. İşte bu hanım Böğü'nün Kağan olmasıyla Ulu Hatun olmuştur. Bkz: Gülçin Çandarlıoğlu, *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü*, TDAV Yayınları, İstanbul, 2004.

6 Bir İttifakın Resmi: “Miğfersiz”

tarafından karalanmıştır⁷. Bir türlü kendini aklayamayan Pu-ku, saraya sitem dolu bir mektup yazmış ve bu mektupta kendisi ve ailesinin bu ülke için birçok fedakârlık yaptığını ancak bunların ne yazık ki iyilik değil, suç olarak görüldüğünü ima etmiştir. Sonuç olarak geri dönülmez bir yola gelindiğini anlayınca da emrindekilerle kuzeye çekilmiş ve merkezden gelen emirleri dikkate almamaya başlamıştır.

Bu olaydan yaklaşık 2 yıl sonra 765 yılı 9. ayda Pu-ku Huai-en isyan hareketinin en büyük saldırısı olan atağı başlattı. Akraba Uygur, gücünü Çinde denemek isteyen Tibetli ve doğunun vazgeçilmez savaşçıları Kitan gibi yabancı boylardan oluşturduğu 300.000 kişilik bir orduyla güneye doğru harekete geçti⁸. Ordu üç farklı kola ayrılmıştı ve birlikte Chin-yang 涇陽 şehrini kuşatmaya başladı. Tam o sırada, Pu-ku'nun aniden öldüğü haberi geldi⁹. Beklenmedik bir şekilde başsız kalmak orduda büyük bir sıkıntı yarattı. Hele Pu-ku'nun yardımcıları da

---

⁷ Bu olay ise şöyledir: Pu-ku bir süre önce Çin'i ele geçirmeye gelen damadı Uygur Kağanı Böğü'yü seferin faydasız olduğuna ikna etmiş ve yine imparatorun aldığı emir üzerine Böğü ve Uygur hatunu olan kızını ülkesine geri götürmüştür. Ancak yol üzerindeki T'ai-yüan Askeri Valisi ondan korkarak şehrin kapısını açmamış ve onun bu korkusu imparatora Pu-ku'nun Uygurlarla birlik olup isyan edeceği hakkında bir söylenti halinde ulaşmış, henüz en sevdikleri ve güvendikleri bir yabancı generalin ihaneti ve yıkıcı isyanından yeni çıkmış olan Çin'in ayyuka çıkmış şüpheliği sayesinde iş ciddi boyutlara gelmiştir. Bkz: Tilla Deniz Baykuzu, “T'ang Hanedanlığının Büyük Türk Generali Pu-Ku Huai-En”, *A.Ü.DTCF Dergisi*, Cilt: 54 Sayı: 1, 2014, s. 379-404.

⁸ İZGİ, Pu-ku Huai-en İsyanı hakkında bilgi vermemiştir. Eserinde Uygurların ordusunda bir anarşi çıktığı ve böylece Çin'e saldırdığı ancak ardından Çinlilerle bir ittifak anlaşması yapıp Tibetliler üzerine müşterek bir sefer başlattığı belirtilmiştir. Özkan İzgi, *Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, 1987, s. 17.; Oysa Uygurlar, bir Tigin ve 6 bakanla birlikte seferdedirler. Bu durum saldırının resmî olduğunu gösterir. Yani Uygurlar bir anarşi içinde olduklarından değil Pu-ku Huai-en'e inandıkları için onun komutasında toplanmışlardır.

⁹ 765 yılı dokuzuncu ayın dokuzunda ölen General Pu-ku Huai-en Türk gelenekleri doğrultusunda önce yakılmış ve sonra gömülmüştür. *CTS 121*, s. 3489.

kontrolü sağlayamayıp öldürülünce Tibetliler ve Uygurlar birbirlerine husumet beslemeye başladılar. O sırada kuşatma altında olan Çin Başkomutanı Kuo Tzu-i ise adamlarına saldırmama, sadece savunmaya geçme emri vermişti. Çünkü bu kalabalık ve güçlü birliklere karşı koyacak askerî gücü yoktu. Yanlış yapılacak tek bir hareketin aleyhlerine sonuçlanacağını iyi biliyordu. Şiddetli sağanak yağış şehrin alınmasını güçleştirirken Uygurlar ve Tibetliler arasındaki gerginlik ve anlaşmazlık, şehre hangi grubun ilk önce girmesi konusunda da kendini gösteriyordu. Uygurlar surların batısındanyken General Kuo Tzu-i onlara gizlice elçi göndererek Tibetlilere karşı birlikte saldırmayı teklif etti¹⁰. Uygurlar ise buna inanmadı. Çünkü onun öldüğünü sanıyorlardı. Eğer yaşıyorsa onu görmek istediklerini söylediler. Uygurları ikna etmenin

¹⁰ HTS 137’de bu olay biraz daha farklı anlatılmaktadır: Başkumandan Kuo, Ching-yang’a giderken, henüz Ho-chung’a vardığında etrafı kendinden sayıca çok fazla olan isyan askerleri tarafından sarıldı. Bir tümen olan askerini birliklere dört yana ayırarak etrafını korumaya aldı. Kendisi ise 2000 asker almıştı. Dört yanı askerler tarafından korunmaya alınmış kişiyi gören isyan askerleri şaşkınlıkla ve merakla onların önlerine çıktılar ve gelenin kim olduğunu sordular. “General Kuo!” diye cevap verilince Uygurlar şaşırarak “o yaşıyor mu?” dediler. Pu-ku Huai-en’in onlara Çin İmparatorunun ve General Kuo Tzu-i’nin öldüğünü, Çin’in artık başsız olduğunu söylediğini, bu yüzden onunla Çin’e geldiklerini belirttiler. İmparatorun da sağ olup olmadığını sordular. Çinli askerler “İmparator da sağ” deyince onun da yaşadığını dolayısıyla kandırıldıklarını anladılar. HTS 137 Kuo Tzu-i Biyografisi, s. 4606.; HTS Uygurlar bölümünde ise “Pu-ku’nun ölüm haberi üzerine komutanları anlaşmazlık yüzünden çatışmaya başladılar. Uygur komutanı gizlice Ching-yang şehrine giderek General Kuo ile görüşmek ve durumu değiştirmek istediklerini ilettiler. Bunun üzerine general maiyetini Uygurların karargâhına gönderdi. Ancak Uygurlar bizzat kendisini görmek istediler. Bu söz üzerine General bayrakların arasından aniden çıkıverince Uygurlar çok şaşırıldılar ve o olup olmadığından tam emin olmak için zırhını çıkarmasını istediler. General kıyafetini çıkarınca gerçekten de o olduğuna karar verdiler.” olarak geçmekte, olay biraz daha süslü ve romantik bir hale getirilirken olayın kahramanı General Kuo Tzu-i, bayrakların arkasına saklanmak ve birdenbire ortaya çıkmak gibi etkileyici hareketler yapmaktadır. HTS 217A Uygurlar Bölümü, s. 6119.

8 Bir İttifakın Resmi: “Miğfersiz”

yolunun onlarla bizzat görüşmek olduğunu bilen general onların karargâhına gitmeye karar verdi. Adamları bunun çok riskli bir durum olduğunu ve gitmemesini söyledilerse de onu ikna edemediler. Hiç değilse yanına 500 zırlı muhafız asker almasını tavsiye ettiler. Hatta bir komutanı atına yapışıp gitmemesi için yalvardı. Ancak general bunların daha çok tehlike arzedeceğini, tek silahının onları samimiyetiyle etkilemek olduğunu belirtti. Birkaç atıyla şehirden çıkan general Uygurlar’a geldiği haberini ilettiler. Uygurlar şaşkınlık içerisindeydi. Yine de kalabalığın önünde liderleri Böğü Kağanın kardeşi olan Alp Yağlakar (Hu-lu Tu-tu Yağlakar) ve kumandanlar yaylarını gererek beklemeye geçtiler¹¹. Yaklaştığında ise gerçekten o olup olmadığını tam olarak anlamak için “*lütfen miğferinizi çıkartın*” dediler¹².

Bunun üzerine general üzerindeki zırhını, miğferini çıkarttı ve silahlarını bıraktı. Sancaklı atın üzerinde gövdesini dikleştirerek öne çıktı. Uygur liderleri onu görünce birbirlerine “*evet, gerçekten de o!*” dediler. General kendi peşisıra gelen iki görevlisini tanıştırdı. Bunlar veliahtın lalası Li Kuang-chin 李光進 ve Shou-fang Ordusu Levazım Subayı Lu Ssu-kung 路嗣恭 idi. Uygurlar derhal atlarından inip selamladılar. O da atından indi. O iner inmez merak eden yüzlerce Uygur askeri etrafını sarmaya başlayınca Çinli askerler birden tedirgin oldu ve harekete geçmeye çalıştılar. Fakat Çinli general bir işaretle onları durdurdu ve geri çekilmelerini istedi. Ardından hemen şölen sofralarının hazırlanmasını emretti. Uygur başkomutanının elinden tuttu ve sitem ederek uzunca konuştu. Konuşmasının sonunda ise

---

¹¹ TCTC 123, s. 7180. TCTC Uygurların ondan zırhını veya miğferini çıkarmasını istediklerini yazmaz. Buna göre General onlar söylemeden zırhını ve silahlarını kendisi çıkartmak istemiş, Uygurlar da bunu onaylamıştır. HTS137 Kuo Tzu-i Biyografisinde de kimse istemeden kendisi çıkartmıştır. HTS137 Kuo Tzu-i Biyografisi, s. 4606.

¹² CTS 195 Uygurlar, s. 5205.; HTS 120 Kuo Tzu-i Biyografisinde zırh yerine “miğfer”, HTS Uygurlar bölümünde ise “miğfer ve zırh” olarak geçerken HTS Pu-ku Huai-en Biyografisinde bundan söz etmez. HTS 120 Kuo Tzu-i Biyografisi, aynı sayfa.

zırhsız, silahsız ve yalnız olduğunu, bu fırsatı kullanıp kendisini öldürebileceklerini söylerken bu olaydan hemen sonra ise adamlarının da onları öldüreceği tehdidini eklemeyi de ihmal etmedi. Uygur liderler bu konuşmanın üzerine durumu izah etmek için Pu-ku Huai-en'in Uygur Kağanına Çin imparatorunun güneye kaçtığı, başkomutanın ise öldüğünü söyleyip onları aldattığını, bu yüzden onlarla buraya geldiklerini belirttiler¹³. Hemen arkasından bu hatalarını Tibetliler'e karşı onlarla birlikte savaşarak telafi etmek istediklerini söylediler. Ancak buna karşın Huai-en'in oğlunun affedilmesini istediler çünkü o Uygur Ulu Hatununun kardeşiydi. Bu zor durumdan bu kadar kolay çıktığına çok şaşırın General bunu sevinçle kabul etti ve içkilerin gelmesini emretti. Ayrıca Uygurlara 3000 renkli ipek kumaş hediye etti¹⁴.

Böylece 70 yaşındaki yaşlı general canını tehlikeye atarak Uygur karargâhına gitmiş ve eski komutanları olarak onları yatıştırmış, sonuç olarak Uygurları yeniden müttefik olmaya ikna etmiştir¹⁵. Hatta hemen ardından Uygurlarla birlikte Tibetlilere saldırılmış ve Tibet güçleri imha edilerek T'ang hanedanlığı Tibet tehlikesinden kurtulmuştur. Bundan dolayı bu olay onun Çin tarihine bir kahraman olarak yazılmasına sebep olmuş ve aradan yüzyıllar geçse de unutulmamıştır.

¹³ CTS'de bu konu şöyle anlatılmıştır: "Ho-hu-lu: *Huai-en nankörmüş! Kağana imparatorun artık Yang-tzu Nehri ile Huai Nehri arasına yerleştiği, Baş Kumandanın ise artık ordunun başında olmadığını söyledi. Ben de o yüzden gelme cüretinde bulundum. Artık biliyorum ki imparator sağ ve başkentinde, Ling-kung ise hala general. Huai-en deseniz onu zaten Gök (Tanrı) öldürdü. Lütfen Tibetlileri takip edip öldürmemize ve koyun ile atlarını ele geçirmemize izin verin ki bu ülkeye minnetimizi ödeyebilelim. Ancak Huai-en'in oğlu Hatun'un küçük kardeşidir, (bu yüzden) onun öldürülmemesini rica ediyoruz"*. CTS, ibid.; TCTC, s. 7181.; Çandarlıoğlu, *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü*, TDAV Yayınları, sayfa. 91.

¹⁴ Bu hediye kare şeklinde ipekten başörtüsüdür.

¹⁵ Ray Huang, *Çin Tarihi*, Çev: Atilla Sönmez İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 131.

10 Bir İttifakın Resmi: “Miğfersiz”

Resim 32.3cm genişliğinde 223.8cm. uzunluğunda olup Çin'in geleneksel “Baimiao” tekniğiyle yapılmıştır. Bu teknikte tek bir renk dışında; yani siyah mürekkep dışında başka renk boya kullanılmaz ve çeşitli fırça darbe teknikleriyle çalışılır. Bu resim şu an Taiwan'daki Eski Saray Müzesinde 台灣故宮博物館 koruma altındadır. Resim, tam ortasından yani Çinli general ile Uygur tigininin olduğu yerden dikey bir hat çekilirse konu genel olarak sağ ve sol bölüm

olmak üzere iki bölümde incelenebilir. Sağ bölümde altlı ve üstlü Uygur askerlerini, sol bölümde ise Çin askerlerini görmekteyiz. Tam ortada Baş Komutan Kuo Tzu-i ve Uygur Komutanı olan Böğü Kağan'ın kardeşi Alp Yağlakar tasvir edilmiştir. Çinli general az önce Uygurların isteği üzerine zırhını ve miğferini üzerinden çıkarmış ve arkada görülen kişiye vermiştir. Uygur lideri ise öldüğünü düşündüğü generalin sağ olduğunu görünce şaşkınlıkla derhal atından inmiş, selam vermektedir. Alp Yağlakar'ın tepesi sivri, kenarları kürklü bir börkü vardır. Börkün tepesi kotuz veya atkuyruğu ile süslenmiştir. Pullu zırhı bütün vücudunu kaplamış omuzlarının üstünden geçen bir kayışla alt parçaya sabitlenmiştir. En üste ise bellik takılmış, bu bellik, kemerle bele sabitlenmiştir. Tarkan'ın oldukça gösterişli dizçek ve kolçakları bulunmaktadır. Belinde ise sağ tarafından sarkan hafif eğik bir ince kılıcı görülmektedir. General Kuo Tzu-i'nin ise başı bir örtüyle bağlıdır ve o dönem Çin'de kullanımı yerleşmiş olan Türk giysisi giydiği görülmektedir. Ayrıca general biraz öne doğru eğilmiş ve sol elini Uygur lidere uzatmaktadır. Onun bu hareketi çok sakin ve sevecen resmedilmiş olup iki taraf arasında az sonra yaşanacak olan müttefiklik

vurgulamaya çalışılmıştır. Alp Yağlakar ise konumu ve savaşçılığı belirtilmek üzere detaylı bir şekilde ve çok heybetli olarak tasvir edilmiştir. (Bkz. Resim 1)

Resmin en sol kısmında birkaç mangayla birlikte gelen generalin atlı askerlerini görmekteyiz. Bu askerler yüksek rütbeli subaylar olmalıdırlar. Uyurlarla karşılaştırıldıklarında ressam onları daha tertipli, sakin, ve kontrollü olarak resmetmiştir. Hâlbuki o an en tedirgin, en yorgun ve henüz savaştan yeni çıkmış bitkin olan onlardır.

Onun hemen önünde ise dört atlı daha vardır. Bu silahlı ve zırlı bir şekilde atların arasında duran dört atlıdan ikisi generalin kaynaklarda adı geçen yardımcıları ünlü Kitan asıllı Çin generali Li Kuang-pi'nin kardeşi olan Li Kuang-chin 李光進 ve İmparatorluk sekreteri Lu Ssukung 路嗣恭 (710—780) olmalıdır. (Bkz. Resim 2)

Resim: 2

12 Bir İttifakın Resmi: "Miğfersiz"

<http://www.8mhh.com/2014/0104/11230.shtml#g11230=2>

Çinli komutanlar ve Uygur-Çin liderlerinin olduğu yerin tam arasında ise bir Uygur askeri olduğunu tahmin ettiğim asker bulunmaktadır. Bir elinde mızrak tutarken diğer eliyle General Kuo Tzu-i'nin zırhını ve miğferini tutmaktadır. Kenarları çok dilimli miğferi oldukça ilginç olup tepesinde tüyden süs vardır. Yüzünde hafif bir zafer gülümsemesi ile betimlenmiştir. Dar paçalı pantolonu çizmelerini örtmüş, süslü bir göğüslük zırh giymiş olan askerin zırhının en belirgin parçası ise bellığıdır. Bilinen pullu etek zırh giymemiş, Uygur döneminin belirgin parçası olan bellik takmıştır ve bellik neredeyse vücudunun büyük bölümünü kapsamıştır. Hemen arkasındaki atı ise Böğü Kağan zamanında Çinlilerin hayran olduğu ve sıkça satın aldığı hatta zaman zaman Uygurların elde ettikleri siyasi üstünlükten dolayı Çinlilere zorla sattıkları Uygur atlarından olmalıdır. Sağlıklı, enerjik bakışlı, boynu berçemle süslenmiş, sahibinden daha çok özenle tasvir edilmiştir. (Bkz: Resim 3)

Aslında bütün resmin sağ bölümünü de üç kısımda incelemek gerekir. Alp Yağlakar ve diğer komutanların selam verdiği kısım, biraz arkalarında üst ve alt kısımda atlı askerlerden oluşan iki grup resmedilmiştir. Uygur Liderinin hemen arkasında Uygur komutanlar görülmektedirler ve onlar da liderleri gibi selama durmuş olarak resmedilmiştir.

Bilindiği üzere Uygurlar Göktürklerin teşkilatını birebir kabul etmiş, yönetimlerini ona göre biçimlendirmişlerdir. Yan devletin toplam dokuz buyruk'u (bakan) vardır. Bunlardan üçü iç buyruk, altısı dış buyruktur. Buyrukların emrinde 500 ila 5000 kadar asker olur. Bu onların büyüklüğüyle değil boyunun devlete verdiği asker sayısı ile orantılıdır. Bu yüzden buyruklar ayrıca "yüzbaşı, beşyüz başı gibi unvanlara da sahiptiler¹⁶.

¹⁶ Ablet Kamalov, "Uygur İmparatorluğu", *Türkler*, cilt 2, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002, s. 394.

14 Bir İttifakın Resmi: “Miğfersiz”

Kaynakta olay zamanında Uygur ordusunun başında Alp Yağlakar¹⁷ ve altı Uygur bakanı bulunmaktadır ve bunların ismi şöyle verilmiştir:

Bakan Mo-tu Baga Tarkan 磨咄莫贺达干 (Mo-tu-mo-ho Ta-kan),

Bakan Tun Baga Tarkan 顿莫贺达干 (Tun-mo-ho Ta-kan),

Bakan General Hu-tu Bilge 護都毗伽 (Hu-tu Pi-chia),

Bakan Chieh-la Boyla Tarkan 揭拉裴罗 (Chieh-la Pei-luo Ta-kan)

Bakan Mei-lu Büyük General Luo Tarkan 宰相梅録大將軍羅達干¹⁸,

Başbakanlık Danışmanı Hai-ying Ch'üeh 平章事海盈阙¹⁹.

Bu altı Uygur bakanının resimde kimin hangisi olduğunu anlamamız elbette ki zordur. Uygur Başbakanının arkasındaki sıranın en önünde, iki elini birleştirip secdeye eğilen kişi, Alp Yağlakar gibi ama daha az süslü bir miğfer takmış olup üzerinde bellik, dizçek ve kolçak bulunmaktadır. Ancak üzerinde pullu zırh yoktur. Belindeki sadağı (yay torbası) arkaya doğru itilmiş durumdadır. Çok tokulu olan kuru yani kemeri onun en üst rütbelilerden²⁰ olduğunu göstermektedir. Hemen yanındaki kişi diğerlerinden farklı olarak sakal ve bıyıksızdır. O secdeye varmamış, tek dizini kırarak oturmuş, her iki elini de dizininin üzerinde birleştirmiştir. Yüzünde başeğmez bir ifade ile tasvir edilmiştir. Başında

---

¹⁷ Terhin Yazıtının Batı yüzü 6. Satırında “Alp İşbara Sengün Yağlakar” olarak geçmektedir. Erhan Aydın, *Uygur Kağanlığı Yazıtları*, Kömen Yayınları, Konya, 2011, s. 52-53.; Hatice Şirin User, *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları*, Kömen Yayınları, Konya, 2010, s. 480.

¹⁸ Bu Çince unvanın karşılığı “Büyük Buyruk Ulu Sengün Luo Tarkan” olmalıdır. Mei-lu’nun karşılığı “Bakan yani buyruk”tur. Çince büyük General anlamına gelen “Ta Chiang-chün” ise Türkçede “Ulu Sengün olarak karşılık bulur.

¹⁹ *CTS 195 Uygurlar*, s. 5206.; *HTS 217A Uygurlar* bölümünde ise sadece iki isim vardır. Bunlar; Alp Tutuk ve Mo-tu Baga Tarkan’ın isimleri geçer.; İsimlerin Türkçeleri için Saadetin Gömeç, *Uygur Devletleri ve Kültürü Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 46.

²⁰ Tilla Deniz Baykuzu, “İslam Öncesi Orta Asya Türklerinde Kur ve Kurluk”, *A.Ü. DTCF Dergisi*, cilt 53, sayı: 1, 2013, s. 221-250.

üstü püsküllü tüylü bir börk, kulağında ise halka küpe bulunmaktadır. Bozkır giysisinin tipik uzun kolları ellerini kapatmaktadır. (Bkz. Resim: 4). Bakanların arkalarında altı adet at gözükmektedir. Bu atlar kaynakta adı geçen kişiler kadar olduğuna göre önde selam veren bakanların atları olmalıdırlar. Atlar oldukça süslü olup, en kenardakinin göğsüne çingiraklar takılmış olduğunu görürüz. Bazılarının kuyrukları kumaşla boğum boğum bağlanarak süslenmiştir. Bazı atlar baştan ayağı zırhla kaplı, özellikle at başı zırhları baş üstündeki tüyleriyle oldukça görkemli ve göz alıcıdır. Üzengi ise bozkır savaşçısının ağırlığını ayağına vererek geri dönüp ok atabilmesini sağlayabileceği, uzun süreli seferlerinde yorulduğunda ayağa kalkıp belini dinlendirmesini veya savaş sırasında atın üzerinde daha dengeli durabilmesini, atına manevra yaptırabilmesini sağlayan bir kazan üzengi tipindedir²¹. Atların koşum takımlarına sabitlenmiş olduğunu düşündüğüm iki tuğ ve iki de sancak bulunmaktadır. Sancaklardan biri kapalı iken diğeri açıktır. Bunlar muhtemelen taşıdıkları makamı temsil etmektedirler.

---

²¹ Bu konuda beni aydınlatan Türkiye Atlı Okçuluk Federasyonu Asbaşkanı Sayın Levent Talha SULUOĞLU'na teşekkür ederim.

16 Bir İttifakın Resmi: "Miğfersiz"

<http://www.8mhh.com/2014/0104/11230.shtml#g11230=3>

Uygur liderleri ve atlarının arkasında üstte ve altta olmak üzere iki kısımda Uygur askerlerini görmekteyiz. (Bkz: Resim:5) Kaynakta anlatıldığı üzere General Kuo Tzu-i'nin yaşadığı ve Uygur karargâhına geldiği haberi Uygur askerlerini heyecanlandırmış, merak içinde çember şeklinde generalin etrafını çevirmeye başlamışlardır. Uygur askerlerinin ikiye ayrılmış olarak resmedilmesi bu anı anlatabilme kaygısı taşır.

Resim: 5

Bu grup resimde önce üst kısımdaki tasviri inceleyelim. Sağ üst taraftaki Uygur savaşçıları sancaklarını açmış, toz duman içinde, hareket halindeki bir güç olarak resmedilmiştir. Altı adet atlı asker, uçuşan, dalgalanan sancakların arasında tam olarak gözükmemektedirler. Yalnızca grubun en önündeki üç asker net olarak görünmekte, diğerlerinden birinin ise sadece elini görebilmekteyiz. En sondaki ikisi ise dalgalanan sancakların arasında kalmış ve gözükmemektedir.

En önde bıyiksız, miğfersiz ve kulağı küpeli askerin üzengisi, ayağında tozluğu ve dizçeklerinin çok detaylı bir şekilde tasvir edildiğini görmekteyiz. Belliğinin kemerine üç adet ok takılıdır. Elinde tuttuğu mızrağı omzuna dayamakta, sağındaki zırlı ve miğferli askerle konuşup gülüşmektedirler. Her iki askerin de atları berçemlidir. Diğer asker ise alın ve yanak siperliği olan bir miğfer takmaktadır. Yanındaki zırhsız askerin aksine o oldukça süslü bir zırh giymektedir (Resim: 6).

18 Bir İttifakın Resmi: “Miğfersiz”

Sağ alt tarafta ise General Kuo'nun yaşadığını öğrenen Uygur askerlerinin sevinçle nevbet çalarak, ellerinde sancaklarla onu görmek için ilerledikleri betimlenmiştir. Bu kalabalık asker grubunun bir kısmı yine yukarda betimlenen asker gibi uçuşan sancaklardan ve atların koşuşturmasından dolayı kalkan toz ve dumandan görünmemektedir. Görünenlerden dördünün miğferli olduğu, miğferlerin her birinin farklı olduğu ve de oldukça detaylı çizildiği görülmektedir. En arkadaki nevbet çalarken yanındaki bir sancak taşımaktadır. Bu ikilinin önündeki iki atlıdan biri yay diğeri ise mızraklıdır. Elinde yay tutan askerin atının başında muhteşem bir baş zırhı bulunmaktadır. En önde ise tuğlar ve uçuşan flama ve sancaklar görünmekte olup atların kuyruklarının da farklı şekillerde süslenmiş olduğu ayrıca dikkat çekmektedir. (Resim: 7)

Resmin genelinde Uygurların gücü ve savaşçılığı tüm görkemiyle yansıtılırken Çin halkının yabancılara duyduğu korku ve nefret bu resimde Uygurların yüz şekillerini de etkilemiş, ressam bu duygusunu Uygurları çirkin yüzlü ve vahşi savaşçılar olarak resmetmiştir. Uygur askerlerinin gülüyor olması da oldukça dikkat çekicidir.

Resim ait olduğu XII. Yüzyılın askeri kıyafetlerini yansıtmaktadır. Gerçekte Uygur savaşçılarının kıyafetlerinin ne olduğunu tam olarak bilememekteyiz. Olaydan yaklaşık 200 yıl sonra yapıldığını tahmin ettiğimiz bu resimde ressam çağının kıyafetlerini resmetmiş ama yine de Uygurları yine de bir başka kuzeyli bozkır halklarından olan o dönemdeki Kitanlar'dan esinlenerek çizmiş olmalıdır. Bozkır milletlerinin yaşam şartlarına ve savaştaki kullanılabilirliğine uygun kıyafetleri temel anlamda birbirlerine benzer olduğunu ve Kitanların Uygur kültüründen oldukça etkilenmiş olmalarını²² düşündüğümüzde Uygurların o dönemdeki giysileri çok da farklı olmamalıdır.

²² Yusufcan YASİN, "Kitan Devletinde Uygurlar ve Uygur Kültürü", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 34, 2013, syf: 315-327.

20 Bir İttifakın Resmi: “Miğfersiz”

XII. yüzyılda yapılmış olan bu resim tarihi bir olayı Çinli gözünden aktarmış olsa da Uygur ordusunun azameti, savaşçıların dinamik ve enerji dolu oluşları resme çok canlı bir şekilde başarıyla aksettirilmiştir.

Kaynakça

Ana Kaynaklar

Chiu T’ang Shu 舊唐書 (CTS, Eski T’ang Yıllığı), Liu Hsü 劉須 945, Chung-hua Shu-chü 中華書局Pekin 北京1975 baskısı kullanılmıştır.

Hsin Tang Shu 新唐書 (HTS, Yeni Tang Yıllığı), Ou-yang Hsiu 歐陽修, 1060, Chung-hua Shu-chü 中華書局Pekin 北京 1975 baskısı kullanılmıştır.

Tzu-chih T’ung-chien 资知通鑒 (TCTC), Ssu-ma Kuang 司馬光, 1085, Pekin 2005 baskısı kullanılmıştır.

Araştırma Eserleri

ASLANAPA, Oktay, “Tarih Boyunca Türk Ordusuna Ait Tasvirler”, *Türk Kültürü*, sayı 22. Syf: 75-83.

AYDIN, Erhan, *Uygur Kağanlığı Yazıtları*, Kömen Yayınları, Konya, 2011.

BAYKUZU, Tilla Deniz, “İslam Öncesi Orta Asya Türklerinde Kur ve Kurluk”, *A.Ü. DTCF Dergisi*, cilt 53 sayı: 1, 2013, sayfa: 221-250.

_____, “T’ang Hanedanlığının Büyük Türk Generali Pu-Ku Huai-En”, *A.Ü.DTCF Dergisi*, Cilt: 54 Sayı: 1, 2014, sayfa: 379-404.

_____, *An Lu-shan İsyanı ve Büyük Yen Devleti*, Kömen Yayınları, Konya 2014.

ÇANDARLIOĞLU, Gülçin, *Uygur Devletleri tarihi ve Kültürü*, TDAV Yayınları, İstanbul 2004.

GÖMEÇ, Saadettin, *Uygur Devletleri ve Kültürü Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

HUANG, Ray, *Çin Tarihi*, Çev: Attila Sönmez İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.

İZGİ, Özkan, *Uyguların Siyasi ve Kültürel Tarihi*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, 1987.

KAMALOV, Ablet, “Uygur İmparatorluğu”, *TÜRKLER*, cilt 2, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul 2002, syf: 390-405.

USER, Hatice Şirin, *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları*, Kömen Yayınları, Konya 2010.

YASİN, Yusufcan, "Kıtan Devletinde Uygurlar ve Uygur Kültürü", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 34, 2013, syf: 315-327.

